

ПРОЦЬ Іванна Миколаївна,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

РОСЯК Софія Тарасівна,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Питання загроз національній безпеці України в сучасних умовах є надзвичайно актуальним та багатограним, оскільки держава стикається з численними викликами, що охоплюють не лише військову сферу, а й політичну, економічну, соціальну та культурну стабільність. Поняття загрози національній безпеці слід розглядати як правову категорію, що характеризує потенційні або реальні дії, обставини чи процеси, що можуть підірвати державний суверенітет, територіальну цілісність, правопорядок та фундаментальні цінності, що складають основу національної ідентичності. Історичний досвід України демонструє, що проблеми загроз національній безпеці завжди були складними та охоплювали як зовнішні, так і внутрішні чинники. Від формування української державності у XIII–XV століттях через боротьбу за автономію та збереження культурної спадщини до сучасного періоду незалежності держави супроводжували численні виклики, пов'язані з політичною експансією, окупацією та спробами асиміляції української культури. У цьому контексті правова оцінка загроз національній безпеці має історико-правовий вимір, оскільки включає аналіз не лише сучасного законодавства, а й традицій формування правових механізмів захисту державних інтересів.

Загрози національній безпеці України – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України (п. 6 ч. II ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України») [1]. Тобто, під загрозами національній безпеці зазвичай розуміють потенційні або реальні ситуації, які можуть призвести до порушення основних функцій держави, втрати контролю над територією або підриву цілісності правового порядку. Водночас, у ширшому сенсі, до загроз також належать ризики, що

впливають на збереження національної культури, історичної пам'яті та соціальної стабільності, що прямо чи опосередковано формують державну ідентичність.

Аналіз історичного контексту показує, що загрози Україні завжди мали не лише військовий характер, а й культурний та цивілізаційний вимір, оскільки спроби ліквідувати або асимілювати українські традиції, мову та правову систему вважалися прямими викликами національній безпеці. Звідси випливає, що сучасне визначення загрози національній безпеці не може обмежуватися лише оборонною чи правоохоронною сферами, воно має включати оцінку ризиків втрати соціальної ідентичності, правового суверенітету та культурної спадщини. Теоретично загрози національній безпеці поділяються на реальні та потенційні, прямі та непрямі, внутрішні та зовнішні [2, с. 66]. Реальні загрози характеризуються прямим негативним впливом на державу, наприклад, військова агресія чи терористичні акти, тоді як потенційні загрози є умовними, але можуть, у разі реалізації, спричинити серйозні наслідки для суверенітету та правопорядку.

Питання загроз національній безпеці України є багатовимірним та тісно пов'язаним з історико-правовим розвитком державності на українських землях. Вивчення цього питання вимагає розгляду не лише сучасних правових механізмів захисту державних інтересів, а й історичної еволюції понять «загроза», «безпека» та «суверенітет», які формувалися протягом століть у різних правових системах. Вже за часів Київської Русі можна спостерігати перші спроби правового регулювання заходів щодо захисту території та політичної незалежності, що певною мірою відображало концептуальне розуміння загроз державності. Основою цих підходів була кодифікація звичаєвого права, частково закріплена в «Руській Правді», яка закріплювала відповідальність за порушення територіальної цілісності та військової служби населення, що відіграло роль превентивного механізму захисту суспільства. Ці ранні правові документи втілювали ідею про те, що загрози державності могли бути як зовнішніми, так і внутрішніми, оскільки санкції передбачалися за дії, що загрожували суспільному ладу чи безпеці князівства [3, с. 16].

За часів Гетьманщини та козацької автономії правове розуміння загроз державності розвивалося більш комплексно, що було зумовлено необхідністю збалансувати автономію краю із залежністю від великих імперських держав. До правових механізмів захисту належали військові закони, накази гетьманської адміністрації та регулювання обов'язків козацтва, безпосередньо пов'язаних з обороною та загальною стабільністю краю. Важливо, що поняття загрози тут включало не лише фізичне вторгнення, а й політичну нестабільність, втрату лояльності населення, загрозу соціальній структурі, що свідчить про раннє усвідомлення необхідності комплексного підходу до державної безпеки. Водночас історичні джерела доводять, що межі державного реагування визначалися звичаєвим правом та адміністративною

практикою, що створювало своєрідні «конституційні» рамки, хоча й не було кодифіковано в сучасному розумінні [4, с. 8].

З розвитком імперських режимів, особливо у XVIII–XIX століттях, розуміння правових принципів захисту держави змістилося в бік централізації правового контролю та формалізації відповідальності за загрози. У цей період на українських землях, що входили до складу Російської та Австрійської імперій, проблеми національної безпеки трактувалися переважно через механізми підтримки імперського порядку, але з юридичної точки зору вже розвивалися принципи превентивного втручання, санкційного обов'язку та контролю над безпековими інституціями. Хоча сучасний аспект національної ідентичності не був у центрі уваги, історико-правовий досвід цього періоду заклав основу для розуміння того, що державні інституції повинні мати формалізовані правові механізми протидії загрозам [4, с. 10].

Після проголошення Україною незалежності у 1991 році виникла необхідність офіційно визначити категорію загроз національній безпеці та створити комплексну правову систему для їх нейтралізації. Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України» й ін. нормативні акти, закріпили поняття національних інтересів, загроз державності та меж державного втручання, створивши правову базу, яка дозволяє аналізувати та класифікувати загрози не лише з військової точки зору, а й у контексті політичної, економічної, інформаційної та культурної безпеки. Вважаємо, що сучасній юридичній науці важливо наголошувати на необхідності історико-правового підходу до виявлення загроз, оскільки розуміння природи таких загроз ґрунтується на накопиченому досвіді, зокрема у сфері захисту культурної спадщини, мови та історичної пам'яті, які є невід'ємною частиною державної ідентичності.

Таким чином, еволюція правового розуміння загроз національній безпеці України демонструє, що правові концепції безпеки та механізми протидії загрозам формувалися у тісному зв'язку з історичними обставинами, державними інституціями та культурною ідентичністю. Історико-правовий аналіз дозволяє визнати, що сучасні підходи до визначення загроз та меж державного реагування є результатом багатовікової еволюції, яка, поєднуючи досвід Київської Русі, Гетьманщини, імперських правових систем та незалежної України, створює комплексну та теоретичну концепцію захисту державності та національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21 черв. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> / (дата звернення: 30.01.2026).
2. Хатнюк Ю. А. Аналіз сучасних загроз національній безпеці України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* № 43. 2020. С. 65–68.

3. Зайцев О. М., Польова А. В. Від звичаю до закону: «Руська Правда» в історії України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Т. 36 (75). № 2. 2025. С. 13–20.

4. Ісайко Д. Історичний нарис становлення взаємодії органів публічної влади в системі національної безпеки на території сучасної України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. № 30. 2023. С. 7-13.

П'ЯТКОВСЬКА Оксана Романівна,
заступник директора Міжнародного
інституту освіти, культури та зв'язків
з діаспорою Національного
університету «Львівська політехніка»,
кандидат економічних наук

ВІД МІГРАЦІЇ ДО СПІЛЬНОТИ: РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ У ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЕСТОНІЇ

З початку повномасштабної російської агресії проти України мільйони українців були змушені шукати притулку за кордоном. Станом на січень 2026 р. понад 5,3 млн українців знайшли міжнародний захист у країнах Європи [1]. У цьому масштабному переміщенні Естонія стала одним із важливих приймаючих суспільств, оскільки за відносним показником (кількість українських воєнних мігрантів у співвідношенні до 1000 населення) зайняла третє місце серед країн ЄС із показником 25,3 станом на 3-й квартал 2025 р. [2]. На початку 2026 р. за абсолютними параметрами загалом на території Естонії офіційно проживало майже 41 тис. громадян України зі статусом тимчасового захисту [1]. При цьому варто підкреслити, що згідно з переписом населення 2021 р., українська національна меншина в Естонії налічувала 27,8 тис. осіб [3], що доводить істотний вплив вимушених мігрантів на кількісний склад української спільноти в цій країні та вагомий потенціал впливу нової міграційної хвилі на формування та розвиток української ідентичності в Естонії.

У цій публікації ми спробуємо проаналізувати та узагальнити, яким чином українські вимушені мігранти не лише пристосовуються до нового середовища в Естонії, а й створюють спільноти, що стають новим майданчиком для формування української ідентичності в діаспорі. Аналіз здійснено із використанням зібраних емпіричних даних (кількісного і якісного соціологічних опитувань) та висновках дослідження, що було проведено Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою Львівської політехніки в Естонії [4].